

Eusko Jaurjaritzako erakunde autonomiaduna
Organismo Autónomo del Gobierno Vasco

EMAKUMEEN GIZA ESKUBIDEAK ETA MASKULINOTASUN HEGEMONIKOAREN ERAIKUNTZA

*FEMINISMO ANTIMILITARISTAREN
IKUSPEGIA*

Dominique Saillard, Oreka Sarea S.L. 2010

AURKIBIDEA

1. Generoa eta giza eskubideak. Zertaz ari gara?	5
1.1. Emakumeen eskubideak giza eskubideak ere badira	5
1.2. Giza eskubideen nazioarteko legediak genero gaietan izan duen bilakaera	7
1.3. Lehen ondorio batzuk	10
2. Eredu maskulino hegemonikoa eraikitzea: giza baliabideei feminismoaren eta antimilitarismoaren ikuspegia aplikatzea	11
2.1. Analisi feministak bakegintzarako egindako ekarpen batzuk	11
2.1.1. Indarkeriak ezagutaraztea	11
2.1.2. Bake negatibotik bake positibora	12
2.1.3. Giza segurtasuna gure segurtasuna da	13
2.1.4. Askotariko nortasunen balorazioa eta nortasun murriztaileari kritika...	14
2.2. Militarismoa: maskulinitasun hegemonikoa eraikitzeko tresna	15
2.2.1. Gerra indarkeriaren continuum-ean, eta emakumeen giza eskubideetan duen eragina	15
2.2.2. "Gizon militarra" eraikitzea, maskulinitasun hegemoniko gisa	15
3. Feminismo antimilitaristak maskulinitasunaren eredu alternatiboak eraikitzeko egin dituen ekarpenak	18
3.1. Indarkeria eta indarkeriazaleak desnaturalizatzea eta desmitifikatzea	18
3.2. Desobedientzia balioestea	19
3.3. Barruan dugun etsaia suntsitzea	19
3.4. Zaurgarritasuna onartzea	20
4. Bibliografia	21

1. GENEROA ETA GIZA ESKUBIDEAK. ZERTAZ ARI GARA?

1.1. EMAKUMEEN ESKUBIDEAK GIZA ESKUBIDEAK ERE BADIRA

Joan den mendeko 90. hamarkadaren hasieran, emakumeen eskubideak giza eskubidetzat hartu ziren esplizituki; Historia hurbilaren lorpen esanguratsuenetariko bat dela esan daiteke. Aldez aurretik, militante eta teorialari feministek egindako lana ongarri izan zen aldaketa sakon horiek gertatu ahal izateko.

Alicia Soldevillak¹ planteatutakoaren arabera, emakumeen nazioarteko giza eskubideak aitortuak izateko, beharrezkoa izan zen sei baldintza egotea, alegia:

1. Banakoek eskubideak eskuratu behar izan zituzten Estatutik, nazioarteko legeen arabera.
2. Nazioarteko giza eskubideen kontzeptua onartu egin behar zen.
3. Emakumeak legezko eskubideak edukitzeko gauza zirela onartu behar zen.
4. Gizonek eta emakumeek eskubide berak eduki zitzaketen ideia onartu behar izan zen.
5. Feminismoak metodologiak eta teoriak garatu behar zituen, emakumeen bizitzak aitzinean jartzeko eta alor publikoaren eta pribatuaren arteko bereizkuntza artifiziala ezabatzeke.
6. Nazioarteko giza eskubideen teoria eta praktikaren joera androzentrikoa agerrarazi egin behar zen.

Carmen Posadaren ustez (Kolonbiako CERFAMI GKE), Giza Eskubideen eta Generoaren arteko loturak perspektiba aldatzea planteatzen du nahitatez: "emakumeak -eskubideen eremuan- talde isolatu eta "zaugarri" gisa ikusteari utzi, eta mendetasun-harremanen egiturazko kausak identifikatu, ulertu eta aldatu behar dira, kausa horiek baitira giza eskubideen gozamina funtsean eragozten dutenak."²

Marcela Lagardek beste modu batera adierazten du: "desberdinen arteko berdintasun humanoari buruzko mitoa apurtu behar izan zen"³. Mito hori Frantziako Iraultzarekin sortu zen, eta orduko Giza Eskubideen eta Herritarren Eskubideen Adierazpen Unibertsala deituriko 1789ko adierazpen entzutetsuarekin. Bi urte eskas igaro ondoren, adierazpen hori Olympes de Gouges aristokratak (plebeio jaioak) beste Adierazpen batean parafraseatu zuen, zeina ez baitzen horren ezagun bihurtu; hala ere, mugimendu feministaren ustez, eskubide-berdintasunaren aldeko emakumeen borrokaren mugarrietako bat da.

"Emakumeen eta emakumezko herritarren eskubideen Adierazpena"ren bidez, frantses iraultzaileei gogorarazi nahi zien 1789ko testuan aipaturiko eskubideak ez zirela inondik ere unibertsalak, alde batera uzten zituztela aliatu leialak izandakoak, Iraultzan ez baitzen merezi bezala aitortu emakumeen zeregina.⁴ Emakumeak "Hirugarren Estatu Hirugarren Estatu" bihurtu ziren, eta horrek eragin zuen Olympes de Gougesen idatzia, emakumeek kolektibo gisa pairatzen zuten zapalkuntzaren lehen salaketatzat jo daitekeena. Epai zorrotz hau du gizonari buruz: "Arraroa da, itsua, zientziez blaitua eta ezjakintasunik barkaezinenean endekatua, argitasun eta zolitasunez beteriko mende honetan; despota baten pare agindu nahi du ahalmen intelektual guztiak jaso

1. Alicia Soldevilla (2008).

2. Carmen Posada, Derechos Humanos y género. En: www.mundubat.org/documentos/200734.doc

3. Marcela Lagarde (1998).

4. Gaur egun nork ezagutzen du emakumeek Frantses Iraultzan egindako ekarpen nagusietariko bat? Hala nola, emakumeek Versaillesko Mar-txa antolatu zuten, Louis XVI. Erregea landa-egoitzatik Erreinu hiriburura itzul zedin behartzeko; "Kexen Koadernoak" idatzi zituzten, beren aldarrikapenak jasotzeko eta emakumeen klub politikoen jarduera latza jasotzeko; klub horiek itxi egin behar izan zituzten, Terrorre Jakobi-noaren lehen urteetan. Ikusi: Los feminismos a través de la historia, II. Kapitulua, Ana de Miguel, "Feminismo moderno"; Creatividad Feminista web-orrialdean lortu daiteke. Iturria: <http://www.nodo50.org/mujeresred/feminismo.htm>

5. Ana de Miguel, "Feminismo moderno", ibid.

zituen sexu baten aurrean, hots, iraultzaz gozatu eta dagozkion berdintasun-eskubideak aldarrikatu nahi dituen sexuaren gainean, behingoz esateko”⁵. Haren etsenpluari jarraitu zion Mary Wollstonecraft ingelesak: Emakumeen Eskubideen Errebindikazio ospetsua idatzi zuen, 1792an. Olympes de Gougesek, bestalde, “Iraultzaren etsaien” patua ezagutu zuen: gillotinan hil zuten urtebete geroago.

Garai horretakoak ditugu emakumeen eskubideei buruz harrotasunez egindako lehenengo baieztapenak, jendartera eramanak eta esplizituki gai politiko bihurtuak.⁶ Napoleonen kode zibil berriak –eragina Europa osora hedatu da orain gutxira arte-, urte batzuk geroago, emakumeak beren patura itzuli zituen irmoki, emazte eta ama izatearen patura, gizonezkoen babespean utzirik. XX. mendearen erdialdera arte itxoin beharra dago, Giza Eskubideen nazioarteko legedia beharrezko eboluzio bat islatzen hasi zen arte.

Nola azal liteke Giza Eskubideak generoaren aurrean horren denbora luzean itsu egotea? Gakoak, beti bezala, androzentrismoan daude, zeina Giza Eskubideen eremura iragazi baita –beste eremu askotan bezala-, sortu zenez geroztik. Eskubideen kontzeptua osatzerakoan, emakumeen bizitzari eragiten zieten arazoekin esplizituki loturiko gaietan ere, askotan alde batera utzi dira emakumeen ikuspuntuak, eta kontzeptuen formulazio zuzenetik kanpo utzi dira, hasierako hamarkadetan bederen. Carmen Posadak emakumeak baztertzea eragiten duten **hiru faktore garrantzitsu** aipatzen ditu:

a) Alde batetik, **espazio publikoaren eta espazio pribatuaren arteko banaketak** Giza Eskubideen kontzeptua osatzerakoan duen **eragina**; hasieran espazio publikoari baino ez zitzaizkion aplikatu, jarduera-eremu baliodun bakartzat hartzen baitzen. Ondorioz, eremu pribatukotzat jotako gaietan “ez esku hartzea”ren filosofia gailendu zen, eta emakumeen aurkako eraso, erailketa, bortxaketa eta torturak zigorgabetasun erabatekoaz geratzen ziren. “Azken bi hamarkadetan soilik”, dio Carmenek, “emakumeen mugimenduaren presioei esker ikusi zen nola genero-mendetasuna eta indarkeria errealitate politikoak diren, giza garapenaren espazio guztietan eragiten duten interes, ideologia eta instituzio patriarkalek eraikiak eta iraunaraziak”⁷.

b) Bestalde, **giza eskubideen belaunaldien hierarkizazioa dago** eta, horrekin batera, nazioarteko zuzenbidearen ahalegina, historian zehar, estatuek eragin duten eskubide zibil eta politikoaren urraketa salatzea bideratu izana.

Gogora dezagun, Karen Vasak jurista txekiarrak proposatu zuela (1979an) Giza Eskubideak hiru belaunalditan sailkatzea, Frantses Iraultzaren goiburuari jarraituz: Askatasuna, Berdintasuna, Elkartasuna (sororitaterik ez, ikusten duzuen bezala!).

Eskubide zibilak eta politikoak **lehenengo belaunaldizat** hartzen dira. Estatuari gizakiaren funtsezko eskubideak beti errespetatzea inposatzen diote (bizitza, askatasun, berdintasunerako eskubidea, etab.).

Bigarren belaunaldian, eskubide kolektiboak daude, Eskubide Sozialak, Ekonomikoak eta Kulturalak. Industria-iraultzaren ondorioz sortzen dira: Estatuarentzat betebeharra dira, baina progresiboki betetzekoak, estatuaren ahalbide ekonomikoaren arabera.

Hirugarren Belaunaldia 1980. urteetako doktrinan sortu zen, Herrien Eskubideak edo Elkartasun Eskubideak deiturikoek osatzen dute. Nazioen arteko eta nazioak osatzen dituzten taldeen arteko lankidetzaren ondorioz sortzen dira. Kategoria horretan sartzen dira, Bakerako

6. G. Fraisse, *Musa de la razón*, Cátedra, Madrid 1991, 191. orr., Ana de Miguel, “Feminismo moderno”, *ibid.*

7. Carmen Posada, *ibid.*

Eskubidea, Garapenerako Eskubidea, Ingurumen osasungarri baterako eskubidea, etab.⁸

Lehen belaunaldiko eskubide zibil eta politikoei lehentasuna eman izan zaie, eskubide ekonomiko, sozial eta kulturalen kaltetan (2. belaunaldikoak) eta hori oso oztopo handia izan da genero-ikuspegia giza eskubideen teorian eta praktikan txertatzeko. Carmen Posadak azpimarratzen duenez, "emakumeen eskubideen funtsezko alderdi batzuk askatasun zibil eta politikoen esparruan kokatzen badira ere, emakumearen kontrako abusu asko sare sozioekonomiko zabalago baten zati dira, non emakumeak zaugarriago geratzen diren, bortxaketa politikotzat edo Estatuak zuzenean sortutakotzat jo ezin diren bortxaketekiko. Emakumeen arazoak guztiz ebazteko, funtsezkoa da eskubide batzuk barne hartzea, hala nola, elikadura, osasun, hezkuntza, etxebizitza eta lanerako eskubidea edo indarkeriarik ezerako eskubidea -Giza eskubideen Adierazpen Unibertsalean argiro aipatuak-"⁹. Katarina Tomasevskiren ustez, eskasa da giza eskubideen egungo estrategietan eskubide sozial eta ekonomikoek duten presentzia, eta egoera hori, gainera, Estatu eta ekonomia zein bere aldetik abiatu izanari zor zaio.¹⁰

c) Eta hirugarren elementua, **giza eskubideen erakundeetako androzentrismoa dugu**. Emakumeen proportzioa handiagoa izateak instituzioetan genero-kontzientzia handiagoa dakarrela bermatzerik ez badago ere, ezin uka emakumeak (batzuk, guztiak ez) borrokatzen direla kontzeptuen eta araudien esparruak zabaltzearen alde, hain justu ere, gizadien artean diskriminaturik dagoen erdiaren beharrak kontuan har daitezten. Emakumeen ordezkartza eskasa izateak ondorio maltzurra ahalbidetu du, Nazio Batuen sisteman soilik "emakumei buruzko gaiak" tratatzeko diren arlo eta erakundeak sortzean, hala nola, Emakume Izateari buruzko Batzordea eta Emakumearen kontrako Bereizkeria ezabatzeari buruzko Komitea (CEDAW). Instituzio horiek berebiziko garrantzia izan dute emakumeentzat, baina aldi berean, beren ikuspuntuak, interesak eta beharrak zedarrituta laga dituzte, eta ondorioz zaildu egiten da nazioarteko zuzenbidearen "korrante nagusian" genero-ikuspegia erabat txertatzea (mainstreaminga).

1.2. GIZA ESKUBIDEEN NAZIOARTEKO LEGEDIAK GENERO GAJETAN IZAN DUEN BILAKAERA¹¹

Nazio Batuen historiara genero-ikuspegiak hurbilduz, ikusiko dugu nola txertatu diren mugimendu feministen aldarrikapenak, herrialde bakoitzean egon diren erresistentziak eta Nazio Batuen Erakundearen gisako ezaugarri eta dimentsioak dituen erakunde baten mugikortasun geldoa.

Abiapuntua 1945eko ekainean sinaturiko Nazio Batuen Gutuna da, non hiru helburu nagusi islatzen diren: etorkizuneko gerrak prebenitzea, aurrerapen ekonomiko eta soziala sustatzea eta emakumeen eskubideak babestea¹². 1948ko abenduaren 10ean sinatutako Giza Eskubideen Adierazpen Unibertsalaren hitzaurrean ezartzen denez, pertsona guztiek izan behar dituzte eskubi-

8. Magdalena Aguilar Cueva, Las tres generaciones de los Derechos Humanos.

<http://www.juridicas.unam.mx/publica/librev/rev/derhum/cont/30/pr/pr20.pdf>

Doktrinak gehien onartzen dituen hiru belaunaldiak aipatzera mugatzen gara, baina giza eskubideen laugarren belaunaldi bat sortzen ari dela dio zenbaitek, hala nola David Vallespín Pérez, Franz Matcher, Antonio PérezLuño, Augusto Mario Morillo, Robert Gelman eta Javier Bustamante Donasek. Dena den, horren edukia ez da argia, eta egile horiek ez dute proposamen bakarra aurkezten. Normalki, hirugarren belaunaldiko eskubide batzuk hartzen dituzte, eta laugarrenean sartzen, ingurumenerako eskubidea edo bioetikari buruzko alderdiak, esaterako. Javier Bustamantek baieztatzen duenez, laugarren belaunaldia teknologia berrien ondorioz sortzen da; beste batzuen ustez, bereizketa, honetan legoke: lehen hiru belaunaldiek gizartearen kide bezala hartzen dute gizakia; laugarren belaunaldian, berriz, espezieltzat (informazio gehiago: http://es.wikipedia.org/wiki/Derechos_Humanos)

9. Carmen Posada, ibid.

10. Katarina Tomasevski (2004).

11. Atal hau Leire Idarraga Espelen laguntzaz idatzi da (Oreka Sarea S.L.).

12. Folquera, Pilar (2006)

deak eta askatasunak, inolako bereizkeriarik egin gabe, hots, arraza, kolorea edo sexua edozein dela ere. Adierazpen horren 1. artikuluan laburtzen eta jasotzen da gainerako artikuluetakoa, bai eta geroko gainerako konbentzio eta itunak ere. Hau dio:

“Gizaki¹³ guztiak aske jaiotzen dira, duintasun eta eskubide berberak dituztela; eta ezaguera eta kontzientzia dutenez gero, elkarren artean senide legez jokatu behar dute”

Adierazpenaren 30 artikuluetan, pertsona terminoa erabiltzen da, 16. artikuluan izan ezik, non ezkontzari buruzko eskubideak tratatzen diren:

“Gizonek eta emakumeek, ezkontadinetik aurrera, ezkontzeko eta familia eratzeko eskubidea dute, arraza, herritartasun edo erlijioagatiko inolako mugarik gabe; eta, ezkontzari dagokionez, eskubide berberak dituzte bai ezkontuta jarraituz gero eta bai ezkontza-lotura ezabatuz gero ere”.

Giza Eskubideen Adierazpenaz gain, garrantzi handiko nazioarteko itun bi aipatu behar dira: Eskubide Ekonomiko, Sozial eta Kulturalen Nazioarteko Ituna eta Eskubide Zibil eta Politikoen Ituna.

Biak 1976an sartu ziren indarrean, eta juridikoki lotesleak dira berretsi dituzten herrialdeetan. Azpimarratzekoa da itun bietan Adierazpenean oinarritutako artikulua txertatu direla, eta horietarik askok oihartzun handia dutela emakumeen giza eskubideen eta ugalketa-eskubideen alorrean. Gaur arte, estatu kide askok ez dituzte itunak berretsi, eta beste horrenbestek bai, baina zenbait artikulutan erreserbak ezarri. Oraindik ere emakumei buruzko materialak traba handiak aurkitzen ditu oso bestelakoak diren herrialdeetan, hala nola, Estatu Batuetan, Iranen eta Indian.

Emakumeen Eskubideei buruzko eremu zehatzagora joz, aipatzekoa da Emakumearen Batzorde Sozialak eta Juridikoak egindako lan handia, konbentzio hauek onartzea ekarri baitzuen:

- Emakumearen Eskubide Politikoei buruzko Konbentzioa (1952).
- Emakume Ezkonduaren Nazionalitateari buruzko Konbentzioa (1957)
- Ezkontzeko Oniritziari buruzko Konbentzioa (1962)

60ko hamarkadan, aldaketa handiak gertatu ziren Nazio Batuen testuinguruan. Beste herrialde batzuk sartu ziren –batzuk garapen bidean zeuden, eta beste batzuk, deskolonizazio-prozesuan murgilduta-, eta ondorioz, ikuspegi berri bat ekarri zuten eztabaidagai askotan, besteak beste, emakumei buruzkoetan. Errealitate berri horiek erakundearen norabidea aldatzea eskatzen zuten, Giza Eskubideen ikuspegi etnozentrikoa eta androzentrikoa alde batera uztea eta aniztasunean gehiago zentratzea.

Hamarkada horretan zehar, bi funtsezko gertakari mugarri bilakatu ziren genero-politikan: alde batetik, 1967an, Biltzarrak emakumeen aurkako bereizkeria oro deuseztatzeari buruzko Adierazpena (CEDAW) kaleratu zuen, Emakumeen Eskubideak defendatzeko erreferente bihurtuko zena mundu-mailan .

Konbentzio horren alderdi garrantzitsuetariko bat definizioa da, hots, emakumeen aurkako bereizkeria zer den definitzen du: “... “emakumearen aurkako bereizkeria” esamoldeak agertuko du sexuan oinarritutako bereizketa, bazterketa edo murrizketa oro, halakoen xedea edo ondorioa denean kaltetzea edo deuseztatzea (politika-, ekonomia-, gizarte- nahiz kultura-esparruetan,

13. “Gizaki” esaera ez zen erraz erabaki: 1946an, Emakume Izateari buruzko Azpibatzenordeak askotan aurre egin behar izan zion tutore zuen erakundeari -NBEko Giza Eskubideen Batzordeari-, Giza Eskubideen Adierazpen Unibertsala idazterakoan. Emakume Izateari buruzko Azpibatzenordeak lortu zuen hitzaurrearen jatorrizko idazkera aldatzea: “gizon guztiak anaiak dira” kendu, eta horren lekuan, “gizaki guztiak libre jaiotzen dira, duintasun eta eskubide berberak dituztela”. Giza eskubideen Adierazpen Unibertsalaren azken testuan hizkera inklusiboa erabili zen, eta horrek etorkizuneko hizkera zehaztu, eta Iraultza Frantsesaren Adierazpenaren legatuarekin moztu zuen. (Katarina Tomasevski, 2004)

esparru zibilean edo beste edozein esparrutan) emakumeari aitortutako giza eskubide eta oinarrizko askatasunak, eta horien izatea eta egikaritzea, haren egoera zibila gorabehera, gizonaren eta emakumearen arteko berdintasuna oinarri”. Konbentzioan tratatutako gaiak hauek dira: amatasuna, prostituzioa, partaidetza politikoa, nazionalitatea, hezkuntza, lana, osasuna, eskubide zibilak, sozialak eta kulturalak, emakume landatarrak, familia eta ezkontza, besteak beste.¹⁴

Eduki baliotsu hori gorabehera, adierazpen hori ez da loteslea, eta horregatik, ez da nahitaez betebeharrekoa; ondorioz, antolakunde feminista askok borrokan jarraitzen dute Estatuek Adierazpenaren klausula batzuei jartzen dizkieten “erreserbak” ken ditzaten eta CEDAW-ren Hautazko Protokoloa berretsi dezaten (ikus aurrerago). Kanpaina horien adibide dira herrialde arabiar batzuetako emakumeek “Berdintasuna, erreserbarik gabe”¹⁵ lelopean bultzatzen dutena.

Mekanismo horien eragina aztertuta, oso eraginkortasun eskasa dutela ikusi da. Hainbat faktorek eragiten dute hori: alde batetik, gai hauetan herrialde askok ez du borondate politikorik, eta bestetik, erlijio eta kulturaren aldetik oso jarrera kontserbadoreak daude, emakumeen zeregin tradizional eta mendekoari eustearen alde egiten duten jarrerak; horrekin batera, ez da ahantzi behar erakunde judizialen moteltasuna.

CEDAW onartu ondoko urtean, Giza Eskubideei buruzko Teherango Konferentzia egin zen, eta 29 ebazpen lotesle onartzea lortu zen. Horretan bereziki azpimarratu zen erkidegoen garapen-testuinguruetan emakumeen egoera eta emakume landatarraren egoera hobetzea. Lehen aldiz, finantziarioa zuten neurri espezifikoak proposatu ziren, emakumeek antisorgailuak erabiltzeko eta hezkuntza eta prestakuntza jasotzeko aukera izan zezaten.

1981eko irailaren 3an, emakumearen aurkako bereizkeria modu oro Deuseztatzeko Konbentzioa idatzi zen. Lehenagotik egindako lanari esker (1967ko adierazpena, mundu mailako ekintza-plana), gai horiek nazioarteko tratatuen parte izatea lortu zen azkenean. Une horretan 20 herrialdek berretsi zuten, eta herrialde sinatzaileen sistema juridikoetan eta barne zuzenbidean txertatu zen.

CEDAW-ko lanek 1999an Konbentzioaren Hautazko Protokoloa onartzea lortu dute. Protokolo hori tresna juridiko bat da, generoagatiko bereizkeria jasan duten emakumeei CEDAW-ren aurrean salaketak jartzeko aukera ematen diena. Batzordeak aukera ematen du halaber, Emakumeen Eskubideak larriki urratzen diren egoeretan ikerketak egiteko; hala egiten da Ciudad Juárezen (Mexiko), non emakumezko ugari hil eta desagerrarazi dituzten, erabateko zigorgabetasunaz, orain artean.

Azpimarratzekoa da Konbentzioaren garrantzia, emakumeen egoeraren hiru alderditan jartzen baitu arreta: 1) emakumeen egoera juridiko eta soziala eta eskubide zibilak; 2) sexu eta ugalketa eskubideak; eta 3) sexuen arteko harremanetan kultur faktoreek dituzten ondorioak. Horrela, urteetan mugimendu feministak garatutako teoria batzuk jasotzen dira.

Aldi berean, lorpen garrantzitsuak ekarri dituzte ondoren egindako nazioarteko konferentziek ere (Mexiko, Kopenhage, Nairobi eta Beijing 1975-1995). Eskaera feministen zuzeneko ondorioak izan ziren, aukera eman baitzuten “mugimenduaren oinarriak eta antolamendu arauak zabaltzeko eta nazioarteko agenda politikoa eraldatzeko”¹⁶. Beijingo¹⁷ konferentziaren ondoren onartzen da etorkizuneko gizartea eta erabateko garapen ekonomiko eta soziala ez direla gertatuko emakumeek erabateko partaidetza izan gabe. Argiro esaten da emakumeen politikak ezin direla sektorialak izan, politika multzoaren barruan txertaturik egon behar dutela, lehen aipatu-

14. Instituto Interamericano de Derechos Humanos (2008).

15. Association for Women’s Rights in Development elkartearen web-orrialdea ikusi: <http://awid.org/eng/Issues-and-Analysis/Issues-and-Analysis/Equality-without-reservation>

riko zeharrekotasun-printzipioari jarraituz (mainstreaminga). Nazio Batuentzat gai hori lehen-tasunez jotzen da, eta gobernu eta antolakunde guztiei eskatzen zaie emakumeen eskubi-deak babes ditzatela behar diren tresnen bitartez, CEDAW-ren bidez, bereziki.

Emakumeen mugimenduaren eragina aipatu nazioarteko konferentzietatik harago islatu zen: Giza Eskubideei buruz Vienan 1993an egindako Mundu Konferentziara¹⁸ hedatu zen, bai eta hezkuntza, ingurumen, garapen eta herritarrei buruz egindako beste batzuetara ere. Genero-berdintasuna 90eko hamarkadan agertu zen, emakumeen antolakundeak luzaroan borrokan aritu ondoren; ez zen agertu gizadiaren erdiari soilik eragiten dion gai gisa, baizik eta gainerako problematika guztiak zeharkatzen dituen gai gisa.

90eko hamarkadara arte, bikotekideek edo bikotekide ohiek emakumeen kontra egiten zuten indarkeria, batik bat, gai pribatutzat eta etxe barruko eremutzat jotzen zen, baina hortik aurrera, Giza Eskubideen urraketat hartu zen¹⁹. Horri haritik, Nazio Batuen sistematik kanpo, aipagarri da Amerikako Estatu Erakundeak (OEA) 1994ko ekainean onartu zuen Konbentzioa, Emakumearen Kontrako Indarkeria Prebenitu, Zehatu eta Erauzteko Konbentzio Amerikarra (Belem do Paráko Konbentzioa izenez ere ezaguna). Konbentzio hori nazioarteko lege-tresna bat da, alde batetik, emakumeek indarkeriarik gabeko bizitza izateko eskubidea dutela, eta bestetik, emakumeenganako indarkeria giza eskubideen urraketa dela aitortzen duen lehena munduan. Horretaz gainera, babes-mekanismo bat ere badu: Giza Eskubideen Ameriketako Gortean eskeak aurkezteko aukera.

1.3. LEHEN ONDORIO BATZUK

Emakumeen giza eskubideen bilakaera laburki birpasatu ondoren, ondorioztatzen denez, baldin eta nazioarteko legediak bereizkeriarik eza lehenetsi bazuen, eta bereizkeriaren debekua azkar samar lortu baldin bazen ere, eskubide indibidual eta kolektiboetan artean nahitaez behar den orekarako aurrerabideak -indibidualki nahiz estrukturalki- oraindik ere askoz polemikoagoak eta lortzeko zailagoak dira. Carmen Posadaren ustez²⁰, oraindik bada tarterik honako funtsezko baldintza hauek lortzeko:

- Gizon-emakumeen funtsezko giza-beharrak betetzeko eskatzen diren oinarritzko baldintzatzat hartzea giza eskubideak.
- Giza eskubideak gozatzerakoan, sexuaren arabera egun dauden aldean kausatzat hartzea botere, nagusitasun eta mendekotasun harremanak, bizitza publikoaren eta pribatuaren dikotomia eta sexuaren araberrako lan-banaketa.

16. Virginia MAQUIEIRA (2006)

17. Beijingo Konferentzian, 12 ekintza-arlo mugatzen dira: pobrezia, hezkuntza, osasuna, indarkeria, gatazka armatuak, ekonomia, erabakimena, berdintasunerako mekanismoak, giza eskubideak, komunikabideak, natur baliabideak eta ingurumena, neskatilak. 4. alorrean zehazten denez, emakumeenganako indarkeria emakumearen borondatearen kontra egiten den oro da, kalte fisikoa, sexuala edo psikologikoa sortzen duena, baita ere, senarrak egindako bortxaketa, mehatxuak, hertsatzea edo askatasuna nahierara kentzea, nola bizitza publikoan hala pribatuan. Honako hauek ere bai: familian adingabeei tratatu txarrak ematea edo haietaz abusatzea, lanean edo eskolan erasoak edo sexu-jazarpena egitea, emakumeen trafikoa, behartutako prostituzioa edo herrialde jakin bateko Estatu batek egindako edo egiten utzitako indarkeria oro. Gatazka armatuen alorrean (5. alorra), aitortzen da biktimia zibilak -gehienetan emakumeak eta haurrak- maiz borrokalarien artean izandako bajak baino gehiago izaten direla; babes-neurriei ekiten die, bai eta emakumeak gatazka eraldatzeko prozesu eta mekanismoetan txertatzeko neurriei ere.

18. Vienan, emakumeenganako indarkeria giza eskubideen urraketat hartu zen lehen aldiz, nahiz eta lehenengo nazioarteko tresna espezifiko urtebete geroago onartu zuen, Belem do Paran, Amerikako Estatu Erakundeak (OEA).

19. Halaber, Katarina Tomasevskik (2004) dioenez, "Giza eskubideak zer diren (eta zer ez diren) oker ulertzea bereziki da nabaria gobernuaren zainzapean dauden pertsonen egindako torturen eta emakumeek senarrendandik jasaten duten abusu fisikoaren arteko aldeari dagokionez. (...) [Kritikatu egin da] torturatua ez izateko askatasun-eskubidea interpretatzerakoan familia-indarkeria sartu ez izana. Porrota da hori, " Estatuaren zainzapean dauden giza-eskubideei dagokienez gobernuak dituzten betebeharren eta familia bateko kideen artean dauden botere-abusuei dagokienez gobernuak dituzten betebeharren arteko aldearen ondorioa".

20. Carmen Posada, ibid.

· Nazioko eta nazioarteko sistema juridikoak –Giza Eskubideen sistema barne- botere-mendekotasun harremanak birsortzen dituzten kontzeptuetan funtsatzen direla aitortzea; halaber, emakumeak beren eskubideak baliatzea eragozten dien desberdintasunak -gizartean eraikiak- zeintzuk diren ez dakitela aitortzea.

· Giza eskubideen kontzeptua osatzen badugu emakumeak barne hartuta eta sexuen artean de facto dauden desberdintasunak kontuan hartuta, kontzeptu horretan funtsatuta, helburuak, helmugak eta estrategiak zehaztea; alde batetik, sexuen arteko botere desorekak eta asimetriak murrizteko -funtsezko beharrak betetze aldera-, eta bestetik, emakumeak eskubidedun subjektu gisa kokatzeko, haien aukerak garatzeko eta haien autonomia lortzeko.

2. EREDU MASKULINO HEGEMONIKOA ERAIKITZEA: GIZA BALIABIDEEI FEMINISMOAREN ETA ANTIMILITARISMOAREN IKUSPEGIA APLIKATZEA

Maskulinitasun ereduen artean eta Giza Eskubideetan genero-ikuspegia txertatzeko egin den lanaren arteko lotura ezartzerakoan, antimilitarismoaren eremuan bakezaleek eta feministek egindako azterketa zehaztea aukeratu dugu. Zergatik? Hainbat arrazoiengatik:

a) Lehenik, feminismo bakezalearen ekarpenak arras erabilgarriak izan dira eredu maskulino hegemonikoa erakutsi, salatu eta eraisteko, eredu hori baitago emakumeen eta gizonen giza eskubideen eremuan munduan gertatzen diren urraketarik handienen jatorrian. Ikusiko dugunez, eredu horrek maiz emakumeen gorputza –eta gizon batzuen- gudu-zelai gisa erabiltzen du, “etsaia” menderatu eta uzkuertzeko.

b) Bigarrenik, guda-zelai honetan paroxismoa eramaten dira eguneroko bizitzan askoz ere gordeago sartzen diren elementuetarik asko, eta hala ere, giza eskubideen urraketa goriak dituzte, etxean emakumeen aurka egiten den indarkeriari dagokiona bereziki. Analista feministek eta bakezaleek “indarkeriaren continuum”a deritzote, “etxeko” indarkeriatik hasita, indarkeria belikoraino doana.

c) Hirugarrenik, azterketa antimilitarista eta feministak indar handia du proposamenak egiteko, maskulinitasun hegemonikoa eraisterakoan (eredu hori giza eskubideen urratzaile izaki) eta sozializatzeko eredu alternatibo batzuk -gure gizarteetan dauden berdintasun eta bakegintzarako idealetatik hurbilagoak- bilatzerakoan.

2.1. ANALISI FEMINISTAK BAKEGINTZARAKO EGINDAKO EKARPEN BATZUK

2.1.1. Indarkeriak ezagutaraztea

Eskuartearen dugun gaiari dagokionez, mugimendu feministaren eta bakezalearen ekarpen garrantzitsuetariko bat **gatazka armatuetan emakumeen giza eskubideen urratzeak ikustaraztea** izan da.

Gaur egun, giza eskubideen eta mugimendu feministaren ekintzaileen ahaleginari esker, oso ondo dakigu zeintzuk diren gatazketan emakumeen aurka erabiltzen den **zuzeneko indarkeria**-ren modu nagusiak. Azterlan interesgarriak daude bortxaketa masiboak gerra-arma gisa erabil-

tzeari eta horrekin lortu nahi dituzten helburuei buruz: larderia, mendekua, etsaia adoregabetzea, "beste aldeko" gizonak umiliatzea, bortxatzaileen "gorputz espiritua" tinkotzea, garbiketa etnikoaren estrategia, etab. Aurrerago helduko diogu gaiari.

Emakumeenganako indarkeria errefuxiatuen esparruetan ere gertatzen da, eta gerra ondoren ere bai, borrokalari izandako senar edo bikotekideen eskutik oraingoan.

Zuzeneko indarkeria honetaz gain, emakumeenganako **egitura-indarkeriaren** ondorioak ere oso dira argiak: munduko biztanleen erdia dira emakumeak, baina jabetzen % 1 baino ez dute; elikagaien % 50 ekoizten dute, baina munduko errentaren % 10 baino ez dute jasotzen; batez beste, gizonek baino ordu gehiago ematen dute lanean, etab.

Azkenik, **indarkeria kulturalak** zuzeneko eta egiturazko indarkeria justifikatzen laguntzen du, "milaka urteko tradizioen" izenean edo hainbat agindu erlijiosoren izenean, genitalen ablazio-praktika krudelak edo beste mozketak batzuk gertatzen direnean²¹.

Laburbilduz, feministen iritziz, indarkeria (hainbat modutan) baliatuz, gizonak botere-posizioetan kokatu ziren, eta herritartasun-eskubide guztiak lortu zituzten; emakumeei, aldiz, zaintza- eta artatze-zereginak izendatu zitzaizkien batez ere (indarkeriarik gabeak), eta eremu pribatuan baztertuta geratu ziren, erabakimen eta botere ardatz publikoetatik urrun.

2.1.2. Bake negatibotik bake positibora

Kontuan hartuta gure gizarteetako indarkeria-mota horiek (gatazka armatuetan areagotu egiten baitira), hirurogeiko hamarkadatik aurrera, mugimendu feministak analisi bat elikatu du, eta aldi berean, ontzat eman, non, bakearen nozioa emakumeenganako indarkeria mota oro barne hartu arte hedatzen duen, gatazka armatuetan gertatzen direnak ez ezik, gainerako indarkeria guztiak ere barne hartzeko.

Analisi feministari esker, bi kontzeptu formulatu dira, Johan Galtungek **bake negatiboa** eta **bake positiboa** izendatu dituenak. Lehen kasuan, gatazka armaturik ez dagoen egoeraz ari gara (normalean erabiltzen den zentzua da, "bake" hitza "gerra" edo "auzi" hitzen kontrara jartzen baita); **bake positiboaren kontzeptua**, berriz, askoz harago doa: bake positiboaren egoeran gatazka armaturik ez egoteaz gain, ez litzateke inolako indarkeriarik egon behar, mota batekoa ere ez -zuzenekoa, egiturazkoa, kulturala-.

Kritika feministak eta bakerako ikerketaren ekarpenek lortu zuten bakearen kontzeptua Nazio Batuen sisteman ere aldatzea, non nazioarteko lobby feminista emaitza aipagarriak lortzen hasi zen, Emakumeen Beijingo Mundu Konferentziaren ondoren (1995). Konferentzia horren Ekintza Plataforman, bakea emakumeen eta gizonen arteko berdintasunari loturik -bereizi ezinik- dagoela aitortu zuen. Bost urte geroago, Segurtasun Kontseiluak 1325 Ebazpena hartu zuen, zeina bake-erakuntzan emakumeen zeregina nazioartean aitortzeko mugarri garrantzitsua bilakatu baitzen. Ebazpenean, Estatu kideei dei egiten zaie ekintzak abiatzeko lau arlo desberdin eta ekarri loturikoe-tan: bake-prozesuetan eta erabakimenean emakumeen partaidetza areagotzea; bakea iraunarazteko entrenamendua, genero-ikuspegitik; gatazka armatuetan eta gatazka ondorengo egoeretan emakumeak babestea; Nazio Batuen informazio-sistemetan eta datu-bilketan zeharka generoa sartzea, eta programak abian jartzea.²²

21. Beste iturri batzuen artean, ikusi:Carmen Magallón (2006), Irantzu Mendia (2009), Jeanne Vickers (1993).

22. United Nations (2005); Carmen Magallón (2006), 157-161. orr.

2.1.3. Giza segurtasuna gure segurtasuna da

Bakearen kontzeptua eta bake-eraikuntzan emakumeek izan behar luketen zeregina berrikus-terakoan, 80ko hamarkadan, feminismoak sakonki eztabaidatu zuen Nazioarteko Harremanetan eta Segurtasun Azterlanetan segurtasunari buruz gailentzen zen nozio tradizionala.²³ Nazioar-teko Harremanak ez dira neutralak, sakonki “generotuak” baizik; horregatik, analisi feminista galdera batzuetan zentratu da. Galdera horiek Giza Eskubideen doktrina- eta legegintza-markoa hedatzeko aldarrikapenak elikatzeke ere balio izan dute. Ikus ditzagun planteatuko galderak:

Nork definitzen eta interpretatzen du segurtasuna? Segurtasunari buruzko pentsamolde tradizionala nagusitasun maskulintik antolatu da –korronte intelektual gehienak bezala-; emakumeen esperien-tzia, jakintza eta ikuspegia, berriz, aldi batera utzi dira edo gutxietsi egin dira, nahita eta sistematikoki.

Nola definitzen da segurtasuna? Ikuspegi tradizionalaren arabera –zeina antzinako Bake erro-matarretik baitator-, segurtasunak babesa esan nahi du, Estatuaren kontrako -kanpoko nahiz ba-rruko- erasoetatik babestea. Feminismoak egindako kritika nagusiaren arabera, definizio horrek ez du kontuan hartzen segurtasunaren mehatxu nagusia eta etengabea gizakien oinarrizko beha-rrak ez estaltzearen ondorioz sortzen dela batez ere. Horretaz gainera, ez ditu kontuan hartzen “pribatu”tzat jotzen den eremuan (esaterako, etxean) gertatzen diren giza eskubideen urratzeak.

Nola definitzen da bakea? Ikusi dugunez, gogoeta hori estuki loturik dago bakeari buruz nagusi den ikuspegia gainditzeko beharrarekin –zeren eta, ikuspegi horren arabera, bakea gerrarik eza baino ez da, eta auzien agerpen bortitzak eta agerikoak aztertu eta horiei aurre egitera mugatzen da-. Horren haritik, feminismoak “publikoa” eta “pribatua” nozioen arteko ohiko bereizketari aurre egin nahi dio, eta ondorioz, “gerra” eta “bakea” nozioei. Feministek **emakumeen aurkako zuzeneko indarkeriaren continuum-a** nabarmendu dute, alegia, gerra-garaian generoan oinarrituta baliatzen den indarkeria-tik hasita, bake-garaian egunero baliatzen den indarkeria matxistaraino doana. Eta egiaztatu dute bai egiturazko indarkeria bai kulturala emakumeen ongizate eta gaitasunaren aurkako mehatxu iraunko-rrago eta funtsezkoagoa zela kanpoko edo barneko ustezko “etsaiek” egindako eraso oro baino.

Noren segurtasuna? Esan dugunez, segurtasuna Estatuarekin estuki lotzen da, eta ondorioz, instituzioak eta erakundeak babesteari ematen zaio garrantzia. Aitzitik, ikuspegi feministak pert-sonak jartzen ditu erdi-erdian: zaurgarritasun handiengan dauden pertsonak babestu nahi dira, baina soilik “talde” pasibotzat edo biktimatzat hartu gabe. Orain arteko segurtasun-mekanismo nagusiek alde batera utzi dute genero-indarkeria eta botere-guneetatik urruti dauden talde eta populazioen kontrako indarkeria –hala nola herri indigenen aurka erabilitakoa-.

Nola eusten zaio segurtasunari? Ikuspegi errealistatik, batez ere logika militaristaren bidez eus-ten zaio segurtasunari; horren erakusgarri ditugu “armamentu-norgehiagoka”, “izuaren aurkako gerra”, “prebentzio-gerra” eta abar. Aitzitik, segurtasunera ikuspegi feminista eta bakezale beten arabera hurbiltzen bagara, militarismoa da pertsonen eta –bereziki- emakumeen segurtasuna-ren mehatxu handiena, zerren eta: a) balio patriarkalaren adierazpen gorena da; b) lotura sendoa dago militarismoaren eta sexismoaren artean; gizarte-gastuen baliabideak desbideratzea dakar; eta d) emakumeenganako indarkeriaren logika indartzen du, makro mailan zein mikro mailan.

Zein da sistemaren logika? Hurbilketa tradizionalan, metatze ekonomikoaren logika da sis-temaren euskarria. Nazioartean gailentzen den logika horren aurrean, feminismoak bizitzaren iraunkortasunaren logika defendatzen du, zeinak erdigunean pertsonak egon behar dutela be-rresten duen, berriz ere²⁴. Aurrerago jarraituko dugu gaiarekin.

²³. Feministek berriz interpretatutako segurtasun-kontzeptuari buruzko atal hori Irantzu Mendiarekin batera egin zen, HEGOA institutuak 2008an Giza Segurtasunari buruz antolatutako mintegi batean. Horri buruzko argitalpen bat prestatze-bidean da.

²⁴. Anna Bosch, Cristina Carrasco eta Elena Grau (2003).

2.1.4. Askotariko nortasunen balorazioa eta nortasun murriztaileari kritika...

Emakumeen giza eskubideen urratze gogorrenak “nortasuna”rekin zerikusia duten gatazketan gertatzen dira; “nortasun nazionala”ren irrika dela-eta “errekonkista”ren elementu sinbolikoa egoten da horrelakoetan. Gatazka mota hori elikatzen duten dinamika konplexuak deskribatu gabe, esan dezakegu “komunitatea” benetako edo alegiazko mehatxu baten aurka babestea izan dela historian zehar borrokara eta heriotzara pertsona gehien (gehienetan gizonak) eraman duen arrazoietakoa bat.

Gizonak defendatzaileak ziren; emakumeek, berriz, hainbat rol hartu dituzte beren komunitateetan. Komunitate horietako kide izan arren –kidekoak bezala-, gizonei ez bezalako jarrerak eskatzen zaizkie, eta bestelako erregulazioak aplikatzen. Hori emakumeen posizio paradoxikoari loturik dago: komunitatearen “barruan” eta “kanpoan” daude aldi berean. Hau da, emakumeak kolektibitatearen barruan “kanpokoak” eta “bertakoak” izatearen sinbolo dira aldi berean.

Sinbolo diren aldetik, emakumeek bere taldekoen ohorea ordezkatzeko dute (gizonak “beren” emakumeen ohorea defendatzera ateratzen dira, etsaiak mehatxatua baitago -benetan edo sinbolikoki-. Gogora dezagun gatazketan emakumeak bortxatzen direnean, askotan haien gizonak –emakumeak “babesten” jakin ez dutenak- umiliatzeko izaten dela). Aldi berean, komunitateak berak kultura eta tradizioa aitzakiatzat hartzen du “bere” emakumeak hainbat modutan kontrolatzeko, eta emakumeak, sinbolo direnez, ez dira atera behar taldearen arau hegemonikotik. Eta horrela, izugarrikeriak gertatzen dira, hala nola, adulterio giletzat jotako emakumeak harrika hiltzea edo oinarri-oinarrizko eskubideak urratzea, esate baterako, jantzeko, joan-etorrietarako eta hezkuntzako eskubidea, besteak beste.

Kide izatea generotuta dagoenez, emakumeak aldi berean komunitatearen sinbolo eta traidore potentzialaren sinbolo izatearen gatibu geratzen dira. Izaera hori argitara emateaz gain, analisi feministak agerian utzi du emakumeen segurtasunaren arriskurik handiena ez datorrela kanpotik -hala sinetsarazi nahi diguten arren-, talde barrutik baizik: askotan, kide izatearen lotura emozionalak dauden lekutik dator mehatxua, zeren eta emakumeengandik hurbilen daudenek baliatzen dute bortizkeriarik handiena. Ohorearen logikak eramaten ditu hainbat gizon beren bikotekideak zorrozki kontrolatzera, gizon horiek “beren jabegotzat” hartzen baitute emakumea (“joaten bazara, hilko zaitut”).

Laburbilduz, emakumeenganako arrisku fisikoa (eta psikologikoa) –kidego talde nagusikoa edo kanpokoak izan- orain gutxi arte, oso gutxitan eta oso eskas aipatu izan da segurtasun eta osasunari buruzko eztabaidetan, eta ondorioz, giza eskubideak babestearen eremuan.

Inposatutako –naturalizatutako- nortasunekiko arbuioa mugimendu feministaren ardura nagusietako bat izan da beti. Chantal Mouffe-k, adibidez, nortasun esentzialistak egotea ukatzen du, emakumei ideia hau aplikatzeko: kanpokoak –askotarikoa eta kontraesankorra izaki- eraikitzen gaitu (“gertagarriei loturiko nortasun nomada” aipatzen du²⁵). Banakoari nahi duen bezala definitzea ahalbidetzen dioten ahalduntze-prozesuak indartzean datza irtenbidea. “Emakume eta gizonentzat -Magallónen hitzetan- bakea defendatzea aukera bat da ... nortasun-gatazkaren horizontean markaturikoa: inposatutako nortasunetik gustuko ez duguna kritikatu behar da, eta garena eta izan nahi duguna balioetsi.”²⁶

25. Magallón (2006), 220. orr.

26. Magallón (2006), 230. orr. Nortasun-gatazkek emakumeen giza eskubideekiko duten eraginari buruz, egile feminista eta bakezaleen artean, oso interesgarriak dira Cynthia Enloe (1989, 2007, 2010) eta Cynthia Cockburnen lanak (1998, 2007).

2.2. MILITARISMOA: MASKULINOTASUN HEGEMONIKOA ERAIKITZEKO TRESNA

2.2.1. Gerra indarkeriaren continuum-ean, eta emakumeen giza eskubideetan duen eragina

Gatazka armatuetan emakumeen giza eskubideak urratzeari laburki helduko diogu berriz ere. Alde sinbolikoena aztertuko dugu, eta horren bitartez jakingo dugu zein den gure gizartean oraindik ere nagusi den maskulinitasun-eredua, zeinaren adierazpen muturrekoena militarismoan agertzen den.

Adierazi dugunez, emakumeen antolakundeek gerra-garaiko armatzat eta estrategiatzat katalogatu dituzte emakumeen kontrako eraso fisiko masiboak eta sistematikoak. Izan ere, agintari politikoak, armadak eta talde paramilitarrak eraso horiez baliatzen dira etsaien emakumeak eta gainerako biztanleak umiliatzeko, adorez gabetzeko eta haien erresistentzia-gaitasuna ahultzeko, eta horrela, horiekiko nagusitasun-gaitasuna eta boterea erakusteko. Emakumeen bortxaketa masiboaren fenomeno hau askoz larriagoa da garbiketa etnikoak deiturikoak egin diren gerretan edo arrazen arteko gorrotoa areagotu diren gerretan, hala nola, Jugoslavia ohian 1991 eta 1995 artetan gertaturiko gatazka armatuetan eta Ruandan 1994an gertaturiko sarraskietan. Tamalez, sexu -eta genero-indarkeria oraindik ere gerrako arma modura erabiltzen da egungo gatazka armatuetan, esaterako Sudango Darfur-en, Afganistanen edo Kongoko Herri Errepublikako Nord-Kivu aldean.

Gerretan gertatzen diren bortxaketak taldean egiten dira (hainbat soldaduk edo paramilitarrek emakume bera bortxatzen dute), publikoak dira (emakumeen senideen aurrean egiten dira, bortxaketan parte hartzen duten beste soldadu batzuen aurrean ...) eta bortxatutako emakumeak hil egiten dituzte. Bizirautea lortzen duten emakumeek, bortxatuak izatearen ondorioz, ondorio fisiko eta psikologiko izugarriak izaten dituzte (sexu-gaixotasunak, haurdunaldiak, abortuak, lotsa, erru-sentimendua, erasotzaileekiko beldurra...), eta gizartean ere ondorio larriak izaten dituzte (senarrek edo senitartekoek arbuia egiten dituzte, gizartean bakartuta geratzen dira, lana/diru sarrerak galtzen dituzte...).

Noski, gatazka armatuak amaitzean emakumeen aurkako sexu-indarkeriazko krimen gehienak zigorrik gabe geratzea pizgarri da emakumeenganako sexu-erasoak hedatzeko eta etorkizunean armaturik daudenek -edo beste gerra-testuinguru batzuetan- krimen horiek egiten jarraitzeko.

Emakumeen gorputza gudu-zelai gisa erabiltzea nagusitasun matxistaren paradigma bihurtzen da. Hedaturaz, "bake" garaian (bake negatiboa, lehenago ikusi dugun bezala), emakumeen sexu- eta ugalketa-eskubideen gaiari heltzean, Alicia Soldevillak esandakoaz konturatu beharra dugu: "gorputzetan estatuek, gizarteak, erlijioek, familiek eta merkatuek esku hartzen dute, eta ondorioz, emakumeen gorputzak botere-harremanen adierazpen bihurtzen dira. Horrela, emakumeen gorputzak eta sexu-aniztasunak proiektu autoritarioen edo demokratikoen erdigunean daude".²⁷

2.2.2. "Gizon militarra" eraikitzea, maskulinitasun hegemoniko gisa

Garai modernoetan, soldadutza -hots, Estatuak aginduriko indarkeria erabiltzeko ahalmena- herriartasunaren adierazpenetariko bat izan da gizonentzat (libreta militarra behar bezala eduki behar zen botoa emateko edo zenbait eskubidez baliatzeko). Hain justu ere gerra-garaian emakumeek egindako ekarpenari esker -lantegietan sartu baitziren mobilizatutako gizonezko langileak ordezkatzeko-, emakumeek botoa emateko eskubidea lortu zuten herrialde batzuetan, Lehen Mundu-gerraren ondoren (Ingalaterra, Eskandinavia) edo Bigarren Mundu-gerraren ondoren (Italia, Frantzia).

Gertakari horrek erakusten du historikoki gizartean balio handiagoa eman zaiola bizitza arriskuan jartzeari edo inori bizia kentzeari, bizia eman eta bizia gordetzeari baino, eta horrek ahalbidetu du hierarkizatze-prozesua, alegia, tradizionalki maskulinoa izan dena tradizionalki femeninoa izan denaren gainetik jartzea. Emakumeen giza eskubideen urratzearen jatorrian dagoen nagusitasun-sentimendua eraikitzeke zutabe nagusietako bat da aipatu hierarkizazioa. Virginia Wolf-ek ere este-reotipatutako maskulinitasuna eraikitzearen eta menderatzeko nahiaren arteko lotura aztertu zuen "Trois Guinées" eleberrian; nahi hori, behar izanez gero, indarkeria edo gerra bilakatu daiteke.²⁸

Connell-ek adierazten duenez, maskulinitasunaren eta indarkeriaren arteko lotura dirudiena baino konplexuagoa da. Instituzionalizatutako indarkeriak (adibidez, armadek darabiltena) maskulinitasun-mota bat baino gehiago eskatzen du. Genero-harremanak desberdinak dira jeneral batek erabili eta infanteriako soldatu batek erabili; izan ere, armadek berezita entrenatzen dituzte biak".²⁹

Gasteizkoak Kolektiboak, 2008an argitaraturiko "Los ejércitos humanitarios y la violencia sexista militar" azterlan bikainean, "gizon militarra" eraikitzeke mekanismoak aztertzen ditu zehazki. Horretarako, indarkeria mota bi erabili behar direla azaltzen dute.

1) Alde batetik, **indarkeria militar ofiziala**, gerrarako prestatzeko bideratua: gudarako prestatzeko ariketak eta praktika sinbolikoak, hala nola desfileak (armadek gizartea defendatzen dutelako ideia zabaltzeko erabiltzen dira). Entrenamenduaren funtzioa inor hiltzeko eta norbera hitzeko prestatzea da. Sozializazio sekundarioko prozesu hori diziplinaren bidez, indibidualtasuna deuseztatuz eta mortifikazio sistematikoaren bidez egiten da.

2) Baina **indarkeria paraleloa** ere behar da, hau da, soldaduek jasaten duten kalteen multzoa, defentsa prestatzeko esplizituki balio ez badute ere. Agintariek troparekiko duten arbitrariotasunez ari gara, gizonezko soldaduen arteko edo gizonezko soldaduen eta emakumezkoen arteko indarkeriaz, soldatu berriei egiten zaizkien isekiz (erabat sexualak izaten dira asko) eta emakumezko militarren kontrako sexismo-adierazpenez. Indarkeria horrek esperotako profila ematen ez dutenen bizitza aldatzen du, jasanezin egiteraino; bazterturik geratzen dira taldean, edo taldetik kanporatzen dituzte. Indarkeria paraleloa behar da indarkeria ofizialaren funtzioak osatzeko.³⁰

Gasteizkoak kolektiboaren arabera, indarkeria biak honako honetara bideratuta daude:

- Gorputzaren espiritua sortu eta indartzera, ohore-kode batean eta instituzio barruko solidaritate-kode batean oinarrituta, taldeko kide izatearen sentimendu sendo bat sortuz.
- Helmugako komunitate bat antolatzea, non arrisku eta zailtasun komunak bizitzen dituzten.
- Norberaren eta inoren sufrimenduaren aurrean bihozgabetzea.
- Indarkeria naturalizatzea.

Kultura militarren alderdi garrantzitsu bat da misoginia eta homofobia oinarrituta dagoela: maskulinoari buruz eskaintzen den kontzeptua, ez da femeninoaren desberdina, aurkakoa baizik (femeninoa arbuiatzeko). Ikusmolde horrek homofobia sortzen du, emagizona arbuiatzen duena (hau da, sinbolikoki, gizonean dagoen emakumezko izaera arbuiatzen du).³¹ Ez dago gogorarazi beharrik, armadan maskulinitasun edo femininitasun eredu tradizionalaren gisakoak ez diren pertsonak izaten duten patu tristea. Kasurik onenean, gayak eta lesbianak onartzen dira, baldin eta beren sexu-aukera ahalik eta gehien ezkututzen badute. Amerikar armadaren "Don't ask, don't tell" (ezer ez galdetu, ez ezer esan) politika entzutetsua gogora dezakegu; Obama presidentek problema ugari ditu hori ezeztatzeko.³² Baina kasurik okerrean, abusu itzelak eta jazarpena pairatu behar izaten dituzte, eta askotan erakundetik botatzen dituzte; hori gauzatzen dutenei, ordea, ez diete zigorrik ezartzen.

27. Alicia Soldevila, ibid. 28. Citada en Carmen Magallón, 214. orr. 29. Connell, 1995. Egileak berak ingelesez itzulia.

30. Gasteizkoak, 2008. 31. Gasteizkoak, 263 orr. 32. Ikusi prentsa, 2010eko urrikoa.

Baina, sexualitate “normalizatu”en eremuan ere (i.e. heterosexualitatea), sexismoak emakumezko soldaduei kontrol zorrotza ezartzen die; badirudi emakume horiek bi ereduren artean baino ezin daitezkeela egon: “puta” gisa edo “urdanga” gisa. Gauzak horrela, argi dago: emakumezko soldadu bat (mailaduna izan edo ez) kideek bortxatuz gero, “emakumearen errua” izango da, eta nekez lortuko du goikoen babes, agintari militarrek kezkatuago egoten baitira bortxaketak kanpoan izan dezakeen oihartzunaz, barruan nagusi den zigorgabetasunaz baino³³.

Badakigu kultura militarra abesti pornografikoez beterik dagoela, abesti horietan gizonen balentriekin lotzen direla sexu-indarkeria asko.³⁴

Entrenamendu militarretik guda-zelaiaren errealitatera igarota, Iraken egin berri den gerra eta armada aliatuek atzemandako preso irakiarrekiko izan zuten jokabidea dela-eta, munduari bira eman zioten irudiak ikusi genituen. Kasu honetan, ezagunena emakume baten argazkia izan zen, ezbairik gabe: Lynn England soldatu estatubatuarra, preso irakiar biluziak uhal batekin paseatzen agertzen zen; edo bata bestearen gainean biluzik eta gordinki pilatuta zeuden gizonen ondoan irribarrez agurka agertzen zen. Giza eskubideen kontrako indarkerien egilea emakumezkoa izatea interesagarri izan daiteke generoa aztertzerakoan.

Abu Graib bide-erakusle izan zen: etsaia erabat umiliatzeko, hura nola feminizatu eta gauza bihurtu erakutsi zuen. “Bestea” “etsai” gisa eraikitzearen ezaugarrietako bat da: sexudun objektu femenino bihurtzen da -sexu-objektu azken batean-, autoritatea, prestigioa kentzeko. Gizona bada, umiliatzea da xedea, zeren eta, definizioz, “benetako gizon bat” emakume ez dena da, “marikoi” ez dena. Beti bezala, helburua “besteari” ahalmena kentzea da, gero bestearen ahalmenaz jabetzeko (sinbolikoki eta benetan). Abu Graibeko argazkietan agertzen diren antzezpenen bidez, presoak animalien mailara jaitsi nahi ziren (musulmanak izaki, garrantzitsua da), eraso eta bortxatu zitezkeen izakien mailara, hau da, emakumeen mailara). Irudi horiek benetan are gehiago harritu gintuzten, emakumezko bat agertzen zelako eta torturatzaileri laguntzen zielako (beste soldadu guztiak gizonenak ziren); iseken jomuga izandako gizonen umilazio-sentimendua areagotzeko, ezbairik gabe. Hipermilitarismoaren adibide dira, emakumeak genero-amu gisa erabiltzen dituen³⁵, nahasteko eta lardaskatzeko³⁶.

Noski, esan berri dugunak ez du zerikusirik agintari militarrek guri -gizarteari- igorri nahi diguten mezuarekin. Komunikazio-politikan, gazteak erreklutatze xedez ematen duten mezuak dienez, armadan sartzeak “heldu egiten” laguntzen die gazteei, bizitza zer den ikasten, formatzen, eta etorkizunean lanpostu hobekak lortzen.

Izan ere, soldadutza –egon dagoen herrialdeetan- helduen bizimoduan sartzeko errito bezala saltzen da. Armadek beren “homo militarus” eredu berreraikitze jarraibideak zeintzuk diren ikusteko, Youtuben dauden iragarki militar batzuk ikusi besterik ez dago.

Armadan sartzeko gazteentzat egindako iragarkietan, adorea, abentura, expertise-a eta lider izateko gaitasuna nabarmentzen dira. Gizarteari erakusten zaizkion irudietan, gizatasun handiko soldadua-

33. Nazio Batuen soldaduek, “Kasko urdinak” sonatuek egindako sexu-indarkeriaren kasuak dira gehien ezkatatu direnak. Hainbat txostenetan salatu ziren indarkeria horiek; Gasteizkoak kolektibo antimilitaristak gai horri heltzen dio bere azterlanean, Nazio Batuen agintari militarrek emandako erantzun eskasa salatzeke.

34. Gai honi buruz, Gasteizkoak kolektiboarenaz aparte (bereziki 265-266 orr. eta hurrengoak), hainbat egile aipa daiteke. Berriz ere aipatuko ditugu Carmen Magallón, Cynthia Enloe eta Cynthia Cockburn. Ikusi bibliografia orokorra.

35. Honekin ez dugu esan nahi England soldadua eta beste emakume egile batzuk beren egintzen erantzule ez direnik (berriki irakurri ditugu armada israeldarreko emakume batek preso palestinarrei buruz egindako adierazpen umiliagarriak, baita argazkiak ikusi ere), baizik eta, indarkeriazko sozializazio-eredua duen kultura hipermilitarizatu batean, esperotako jokabidera moldatzeko presioa gizonentzat adinako gogorra dela emakumeentzat ere.

36. Gasteizkoak, ibid, 284.orr. Abu Graib-ren gaiari buruz, Robin L. Riley et al (2008) ere ikusi.

ren irudia zabaltzen da, errefuxiatutako umeak besoetan dituztela, tokiko herritarrekin futbolean jokatzeko, hau da, soldatu onberak dira, babesleak. Eta berdintasunaren gotorleku bihurtzen direla diruditenak agintari politikoak eta armada profesionaletako militarrek izaten dira, eta soldadu eskasiagatik arduratuta, etorkizuneko emakumezko soldaduek erakartzeko iragarkiak ematen dituzte telebistan, zeregin militarra ama izatearekin bateragarria dela ziurtatzeko: "militar izateak ez dizu eragozten emakume izatea. Indar armatuetan berdintasuna egiazkoa da zu bezalako 15.000 emakumerentzat. Soldatu eta aukera berdintasuna, berdintasunak ez dizu eragozten ama izatea eta.... militar izatea. Indar armatuak: zuk nahi duzun aldaketa."³⁷ Hori da mezua. Oso bestelakoa da sexu-jazarpena jasan duten edo kideek edo goikoek bortxatu dituzten emakumezko militarren errealitatea.

Asko zehaztu gabe, atal hau ixteko, beste talde armatu batzuetan dauden emakumeen egoera aipa dezakegu, hala nola, gerrilletako edo talde paramilitarretako emakumeena. Emakume gerrillariak –eta horien borrokarekin bat egiten duten emakumeek– esaten dutenez, gerrillan sartzean burujabe bihurtzen dira, eta kantinera edo erizain dabiltzanean ere, eraikitzen duten proiektu kolektiboa zeregin horien izaera etxetiarretik harago doa. Haien ustez, burujabetza iraultzaren bidez –edo nazio askapenaren bidez– etorriko da, eta gerraren ondoren, emakumeek erantzukizunpostuak lortuko dituzte, bai eta jomuga duten aurrerabide politiko eta sozialak ere. "Ilusioa baino ez!" erantzuten dute beste feminista batzuek: askapenerako armadetan, emakumeak ez daude bereizkeriatik libre, horietan oso sexu-dinamika tradizionalak baitaude oraindik ere. Kalashnikov bat eta haurtxo bat besoetan dituela, emakume gerrillariaren irudi erromantikoak ideal patriarkalak eta militaristak betikotzeko balio du. Emakumeak agindu-postuetara iristea gehiago izaten da urgentzia militar baten ondorioz, ideal askatzaile baten emaitza baino; izan ere, betiko moduan, ideal horiek "azken garaipena" lortzearen barnean geratzen dira. Latinoamerikako hainbat herrialdetako esperientziak erakusten duenez, emakume gerrillari askok "sukaldera itzuli" behar izan zuen, enplegua eta erantzukizun publikoak desmobilizatutako gizonen esku utziz³⁸.

3. FEMINISMO ANTIMILITARISTAK MASKULINOTASUNAREN EREDU ALTERNATIBOAK ERAIKITZEKO EGIN DITUEN EKARPENAK

3.1. INDARKERIA ETA INDARKERIAZALEAK DESNATURALIZATZEA ETA DESMITIFIKATZEA

Maskulinitasun hegemonikoa deseraikitzeke prozesuan, eragozpen sendo batekin topo egiten dugu: indarkeria naturalizatzearekin. Feminismoak salatu duenez, indarkeria naturalizatzea tresna filosofikoa eta politikoa da, emakumeak diskriminatzeke erabiltzen dena³⁹.

Bakezaleek nabarmendu dute beharrezkoa dela indarkeria desnaturalizatzea, sexuak desnaturalizatu ahal izateke. Magallónek gogorarazten digunez, "emakumeak eta bakea sinbolikoki batzean, politikatik at geratu ziren biak"⁴⁰. Azpimarratzen duenez, garrantzitsua da emakume bake-

³⁷. Espainiako Indar Armatuen telebista-iragarkia. Youtuben ikusgai: www.youtube.com/watch?v=URB9AnoaeI8. Espainiar armadako aukera-berdintasunari buruzko beste iragarki bat: www.youtube.com/watch?v=9usUob9y07A

³⁸. Normalean, borrokalari ohien eta horien seme-alaben beharrak ez dira kontuan hartzen bake-akordioak sinatzeko negoziatutako baldintzetan. El Salvadorren, adibidez, gerrillari izandako emakumeek, han bizitako prozesuarekin ilusioa galduta, Las Dignas talde feminista sortu zuten, beren esperientzia osatzeko eta beren aldarrikapenekin aurrera egiteko. Gai honi buruz, ikusi Norma Vázquez, adibidez (1996,2000).

³⁹. Ikusi, esaterako, Amelia Valcárcel (2004); Celia Amorós y Ana de Miguel, Eds. (2005). "misoginia erromantikoa" derizotenaren ahalegina dokumentatu dute, alegia, ordena naturalean sexu-hierarkia bat eraikitzeke, non emakumeen gutxiagotasun soziala justifikatzen zen eta eremu pribatuan ugalketa-rolerako baztertzen zituen.

zalea/gizon indarkeriazalea binomioa salatzea, estereotipoak indartzeko eta genero biak aldatu eta eraldatzeko gaitasuna ukatzeko baino ez baitu balio.

Indarkeria desnaturalizatzeko ahaleginarekin batera, heroiak desmitifikatu behar ditugu, al-daretik jaitsi behar ditugu; Virginia Woolfek inork baino hobeto azaltzen du, *Trois Guinées* liburuan: "mende guzti hauetan, emakumeak ispilu izan dira, gizonaren tamaina naturala bikoiz-tuta islatzeko gaitasun magikoa eta zoragarria duen ispilu. Ahalmen hori gabe (...), gure gerre-tako loriak ezezagunak lirateke, (zeren eta) ispiluak ezinbesteko dira ekintza bortitz edo heroiko ororako".⁴¹ Emakumeek gerra eta indarkeriazaleak goستن jarrai ez dezaten egindako dei argi hori Beltzezko Emakumeen ekintzaileek ere errepikatu zuten, umorea erabiliz. Urte asko ez dela, Balkanetako gerretako desertoreei monumentu bat jasotzea erabaki zuten, batetik, kul-tura gerrazalea eta herrialde horretan -oraindik ere- dagoen zigorgabetasuna salatzeke, gerra-kriminalak heroi militar bihurtzen jarraitzen baitute; eta bestetik, herritarrei aditzera emateko heroiak, agian, ez direla guk halakotzat jotzen ditugunak, borrokara joateri edo gerra babesteari uko egin ziotenak baizik, kausarekiko traidoreak, alegia.

3.2. DESOBEDIENTZIA BALIOESTEA

Bakezaleen gomendio hori kultura militarren eta gizartea militartzearen aurkako antidoto mo-duko bat da, jokabideetan matxismo-maila bati eusten laguntzen dioten elementuetariko bati aurre egiteko.

Azken urteetan, Estatu espainiarrean soldadutzaren kontra egin den intsumisio-kanpainak des-obedientzia zibilaren estrategia ezagunak erabili ditu (Ghandiren tradiziokoak), bere mezua za-baltzeko eta maskulinitasun militaristaz bestelako eredu batzuk eskaintzeko.

Beste batzuek desobedientziarako hezteak planteatu dute, edo Jesús Jaresek zioen moduan, "bakean ez egoteko" hezi, gogoraraziz ezingo litzakeela tiraniarik ezarri obedientzia itsurik gabe eta gobernatuaren isileko laguntzarik gabe. Historian egoera asko aurki dezakegu, non gaitasun batzuk -hala nola leialtasuna, diziplina eta norbere burua sakrifikatzea- negatiboki sustatu ziren, sarraski-mekanismoei eta diktadurei bide emanez.

Horren aurrean, indarkeriarik ezaren filosofia eta praktikaren bidez, matxino eta disidente izateko ahalmena eta espiritu kritikoa bultzatu nahi izan dira, baita gatazkak indarkeriara jo gabe eraldat-zeko gaitasuna ere. Feminismoari buruz esaten denez, azken 200 urteetan odol-tandarik isuri gabe eraginik handiena lortu duen mugimendu soziala da, indarkeriarik gabeko metodoak erabili baiti-tu beti. Mugimendu desobeditzaile nagusia delako ere esan daiteke, patriarkatuak inposatutako genero-rolen aurka matxinatzea baitu ezaugarri. Hala dio Euskadiko Biltzar Feministen Koordi-nakundeak 1993ko martxoaren 8rako hartu zuen lema: "Intsumisioa Nahitaezko Familia Zerbit-zuari". Hala esan zuten Belgradeko Beltzezko Emakumeen taldeko ekintzaileek, gerraren aurkako 20 urteko borrokari buruzko memoria -Beti Desobeditzen!- argitaratu zutenean.

3.3. BARRUAN DUGUN ETSAIA SUNTSITZEA

"Bestea" aurkari izatetik etsai bihurtzea beharrezko baldintza da gerra bat egiteko. Etsairik gabe, gerrak ez luke funtsik. Ez dezagun ahantz, kultura matxistaren barruan, ahulenen kontra jotzea ez dagola nahitaez ondo ikusia: teoriarik, "norbera baino txikiago den inor ez da jotzen". Hortaz, emakume baten kontra (ikuspegi sexista baten arabera, "ahulago" denaren kontra) indarkeria

40. Carmen Magallón (2006), 208. orr. 41. Magallónen aipatua (2006), 215. orr.

erabiltzeko, harengandik sinbolikoki urrundu beharra dago, eta ez da emakumetzat hartu behar, "etsaitzat" baizik, "beste aldeko" kidetzat. Hau da, inor hiltzera eta norbera hiltzera motibatzeko, etsaiaren figura gogor eraiki behar da, ahalik eta monolitikoan. Gustuko ez ditugun ezaugarriak dituen pertsona oro edo pertsona-talde oro jotzen da etsaitzat, nagusi den nortasunarekin bat ez datorren oro. Eta talde bereko norbaitek etsaia eraikitzen lagundu nahi ez badu, hori ere "beste" taldeko egiten dute, kausarako traidore bihurtzen da. Eta hedapenez, matxinatzen den emakume "propioa" ere, traidore bihurtzen da, tratu txarrak ematen dizkionaren etsai.

Mekanismo suntsitzaile honen aurrean, ekintzaile bakezaleek argudiatzen dutenez, norbere taldekoak kritikatzeko ausartu beharra dago, jarrera monolitikoak hausteko, eta kontuan hartu beharra dago "aurrean" ditugun pertsonen sufrimendua eta beharrak, gerran beste aldean daudenena; horrela hartuko ditugu aurkaritzat, ez etsaitzat. Eztabaida hori funtsezkoa da zenbait ikaskuntza eraisteko; izan ere, ikaskuntza horien ondorioz, zenbait gizonen mehatxutzat hartzen dute beren autoritatea zalantzan jartzea, eta ondorioz, indarkeriazko jarrerak hartzen dituzte beren buruak defenditu eta berresteko.

3.4. ZAURGARRITASUNA ONARTZEA

Público⁴² aldizkariaren editorial batean (2009ko maiatza), A gripearen "pandemia"n bete-betean geundela, Carmen Magallónek "zaurgarritasuna onartzea"ren erronka planteatu zigun, hau da, "sakonki onartzea zaurgarritasuna ez dela egoeraren araberakoa, gizakiaren ezaugarri bat baizik, zeinetatik bizitzarako ondorioak atera daitezkeen, baita politika publikoetarako ere, nazioarteko gatazkei eta indarkeriei aurre egiteko, bereziki".

Zaurgarritasun eza gurtzeak (badakigu gure buruak babesten, garaiezinak gara) triskantza handiak eta giza eskubideen urratze izugarriak eragin ditu gatazka-egoeretan. Egia da. Baina egunerokotasunean ere, zaurgarritasun ezaren bilaketa eta sentimendua maskulintzat kodifikatuta dago. Gizonezko gazteak, gizartean gizon izateko bidean, etengabe bultzatzen dira mugei desafio egitera eta arrisku-jokabideak izatera; horiek bakarka zaurgarritasuna ukatzeko moduak dira, zaurgarritasuna ahultasunarekin lotzen baita, eta, argiki, femininotasunarekin ("ez izan eme"). Aldiz, Carmen Magallónek gogorarazten digunez, "zaurgarritasuna ukatzen ez duen pentsamendua, alegia, zaurgarritasuna onartzen duena, umeak eta gaixoak zaintzeko lanen materialtasunetik sortzen da, historikoki emakumeen esku egon den zereginetik". Emakumeen esperientzia historikoak gutxietsita dauden artean -diosku-, edozein lider politikok zail du zaurgarritasuna onartzea eta gutxietsita ez geratzea, "belatzen" ustezko jokabide kementsuen aurrean "biguna" delako irudia eman gabe. Baina, zeren bitartez aitortzen da kemena? "Zaurgarritasuna koherentekei onartzeak indar handia erakusten du" Magallónen hitzetan. Proposamena, beraz, zaintzaren balioak eta praktika unibertsal egitea da, horrela garatuko baita, besteak beste, enpatia, "gizaki batek bestearen minaren aurrean duen ulermena" bermatzen duena⁴³. Gizonek eremu horretan dagokien erantzukizuna bere gain hartzen badute, emakumeek ez diete uko egin beharrik izango beren printzipio feministei (ez femeninoak), alegia, maitatzeko, txeraz zaintzeko eta emozioak adierazteko printzipioei, besteak beste. Printzipio horiek Giza Eskubideen kulturarako ongarririk emankorrenak dira, beste edozein baino gehiago.

41. Magallón, Carmen, 2009: "Asumir la vulnerabilidad". Público-n, maiatzak 3, 6. orr.

42. Ibid, 199. orr.

BIBLIOGRAFIA

- Amorós, Celia y Ana de Miguel, Eds. (2005): Teoría feminista: de la ilustración a la globalización, Volumen 1: de la Ilustración al segundo sexo. Minerva Ediciones, Madrid.
- Bedregal, Ximena (2006): "Virginia Woolf y su vigente análisis sobre la guerra". Publicado en Insurgente, disponible en la web de Tortuga, Grupo Antimilitarista ElxAlacant, en: www.nodo50.org/ortuga/virginiawoolftresguineas
- Blanchard, E. (2003), "Gender, International Relations and the Development of Feminist Security Theory". En Journal of Women in Culture and Society, vol. 28(4), University of Chicago.
- Brock.Utne, Birgit (1988): "The Development Of Peace And Peace Education Concepts Through Three UN Women Decade Conferences". En: Alger Chadwick and Michael Stohl, eds: A Just Peace Through Transformation, Westview Press, Boulder, pp. 170189.
- Cockburn, Cynthia (1998). The Space Between Us. Negotiating Gender and National Identities in Conflict. Zed Books, London.
- Cockburn, Cynthia (2007): From Where We Stand. War, Women´s activism and Feminist Analysis. Zed Books, London.
- Colectivo Gasteizkoak (2008): Los "ejércitos humanitarios" y la violencia sexista militar. Zapateo, VitoriaGasteiz.
- Consejo de Seguridad Naciones Unidas (2000): Resolución 1325, 31 de Octubre
- EmakundeInstituto Vasco de la Mujer (2008): Los Hombres, la igualdad y las nuevas masculinidades. Emakunde, VitoriaGasteiz.
- Enloe, Cynthia (1989): Bananas, Beaches and Bases. Making Feminist Sense of International Politics. Pandora, London.
- Enloe, Cynthia (2007): Globalization and Militarism. Feminists Make the Link. Rowan – Littlefield Publishers, inc. Plymouth.
- Enloe, Cynthia (2010): Nimo´s War, Emma´s War. Making Feminist Sense of the Iraq War, University of California Press, Berkeley.
- Fisas, Vicenç (1998): Cultura de paz y gestión de conflictos. AntrazytUNESCO nº 117, Icaria, Barcelona.
- Folquera, Pilar., "La equidad de género en el marco internacional y europeo" en V. Maquieira (ed.), Mujeres, globalización y derechos humanos, Cátedra, Madrid, 2006
- Galtung, Johan (1969): "Violence, Peace and Peace Research". En: Journal of Peace Research, vol. 6, Nº3, pp. 167191.
- Galtung, Johan (2003): Paz por medios pacíficos. Paz y conflicto, desarrollo y civilización. Bakeaz – Gernika Gogoratuz, Bilbao, GernikaLumo.
- Instituto Interamericano de Derechos Humanos (2008): Guía de capacitación de derechos humanos de las mujeres, San José, Costa Rica. Disponible en: http://www.iidh.ed.cr/BibliotecaWeb/Varios/Documentos/BD_125911109/guia_capacitacion_mujeres.pdf

- Jares, Xesús R. (1988): Educar para la paz. Concello de Santiago, Papeis de educación, nº 9, Santiago de Compostela.
- Jares, Xesús R. (2004): Educar para la paz en tiempos difíciles, Bakeaz, Bilbao.
- Lagarde, Marcela (1998): "Identidad de género y Derechos Humanos. La construcción de las humanas". En: Guzmán Stein, Laura y Gilda Pacheco Oreamuno (Comps.). Estudios Básicos de Derechos Humanos IV. Instituto Interamericano de Derechos Humanos / Comisión de la Unión Europea. Costa Rica. pp. 85125.
- Maalouf, Amin (2004): Identidades asesinas. Alianza Editorial, Madrid.
- Magallón, Carmen (2006): Mujeres en pie de paz, ed. Siglo XXI, Madrid.
- MAQUIEIRA, Virginia., "Mujeres, globalización y derechos humanos" en V. Maquieira (ed) , Mujeres, globalización y derechos humanos, Cátedra, Madrid, 2006: 5253
- Mendia Azkue, Irantzu (2009): "Aportes sobre el activismo de las mujeres por la paz". En: Cuadernos de Trabajo de Heogo, nº 48, UPV/EHU, VitoriaGasteiz.
- Miguel, Ana de: Los feminismos a través de la historia, capítulo II de Ana de Miguel sobre el "Feminismo moderno", accesible en la web de Creatividad Feminista.
Fuente: <http://www.nodo50.org/mujeresred/feminismo.htm>
- Muñoz, Francisco A. (2001): La paz imperfecta. Collección Eirene, Editorial Universidad de Granada.
- Nash, Mary y Susanna Tavera, Eds.(2003): Las mujeres y las guerras. El papel de las mujeres en las guerras de la Edad Antigua a la Contemporánea. Antrazyt 189, Icaria, Barcelona.
- Posada, Carmen: Derechos humanos y género.
Disponible en: www.mundubat.org/documentos/200734.doc
- Riley, Robin L., Chandra Talpade Mohanty y Minnie Bruce Pratt, Eds (2008): Feminism and War. Confronting US Imperialism. Zed Books, Londres.
- Soldevilla, Alicia (2008): Derechos Humanos y género.
En: http://www.extension.unc.edu.ar/derechos_humanos_y_genero_a_soldevilla.pdf
- Sousa Santos, Boaventura de (2002): "Para uma sociología das ausencias e uma sociología das emergencias". En: Revista Critica de Ciencias Sociais 63. Octubre 2002Pagina 237280. Traducción parcial al español en: Las feministas y el sociólogo, Revista Cotidiano Mujer, Nº39, 2003. Disponible en: www.cotidianomujer.org.uy/
- Tomasevski, Katarina (2004):" Los derechos de las mujeres: de la prohibición a la eliminación de la discriminación". En Revista Aportes Andinos, nº12, Género y derechos humanos.
Disponible en: www.uasb.edu.ec/padh
- Vázquez, Norma; Cristina Ibáñez y Clara Murguialday (1996): MujeresMontaña. Vivencias de guerrilleras y colaboradoras del FMLN. Madrid: horas y HORAS.
- Vázquez, Norma, (2000): Las Mujeres Refugiadas y Retornadas, Publicidad Ramos.
- Vickers, Jeanne (1993): Women and War. Zed Books, London.